

Komunikační přístupy ve školách pro sluchově postižené

(orální metoda, totální komunikace, bilingvální výchova, využití znakového jazyka - sluchově postižený pedagog)

Vycházejí z přístupu k hluchotě jakotakové (medicínský x kulturní náhled):

1. Přístup **monolingvální/monokulturní** (hluchota – defekt/handicap)

2. Přístup **bilingvální/bikulturní**
(hluchota – kulturní odlišnost)

Přístup monolingvální/monokulturní

- „monolingvální“ – mateřský jazyk dětí – v tomto případě – mluvený jazyk
- hlavní cíl: naučit děti mluvit
  - metoda orální, orální vzdělávací program, orální přístup ke vzdělávání apod.

V rámci orálního přístupu:

- **Metody unisenzorické (čistě orální)**
  - sluch + mluvení
  - odmítání komunikačních dovedností spojených s využíváním vizuálního média (včetně odezírání, psaní a čtení)
- **Metody multisenzorické**
  - sluch + mluvení + psaný jazyk /čtení + psaní) + manuální komponenty různého typu (např. prstová abeceda)
  - např. tzv. reflexivní (mateřská) metoda van Udena

Obecně:

- zaměření na mluvení ve většinovém jazyce, tj. na srozumitelný mluvený projev a schopnost porozumět mluvenému jazyku (s pomocí sluchadel + moderních zesilovacích přístrojů)
- vhodný především pro nedoslýchavé

Školy:

- **Gymnázium, základní a mateřská škola pro SP v Praze, ul. Ječná**
- **Základní a mateřská škola pro sluchově postižené v Ivančicích**

Orální metoda (komunikace)

- **cíl** : - vybudovat u sluchově postiženého *mluvenou řeč jak v orální, tak grafické podobě*
  - formovat mluvenou řeč *na základě hmatu a zraku*

- aktivizovat *zbytky sluchu*

- nejdůležitější složka: **odezírání**
- jednou ze základních podmínek začlenění sluchově postiženého jedince do společnosti je **ovládnutí mluveného jazyka**
- odhaleny nedostatky a z čisté orální metody, kdy bylo zakázáno používat cokoli, co by mohlo člověku pomoci při porozumění mluvené řeči, se vyvinuly **další přístupy**, které již povolovaly využití například prstové abecedy

Zásady orální metody (jako vzdělávací metody)

- žákovi je exponováno slovo v *mluvené a písemné podobě*
- nové slovo zapadá *do kontextu* navozené situace
- podpora pomocí *daktylních znaků*
- *stále vystavování dítěte mluvené řeči* nejen ve školním prostředí

Důvody pro orální metodu

- snadnější interkulturní komunikace
- snadnější proniknutí do kultury majoritní společnosti slyšících
- tvrzení, že rozvoj myšlení je závislý na kvalitě mluvené řeči

Důsledky striktní orální metody

- nehomogenní komunita SP
- zhoršení úrovně jazyka u SP ve všech jeho rovinách
- SP dosahují mnohem menších výsledků zejména v oblasti, kde mluvený jazyk slouží jako jediný prostředek získávání informací

Přístup bilingvální/bikulturní

- respektuje kulturní a jazyková specifika komunity neslyšících
- hlavní cíl: umožnit dětem s vadou sluchu dosáhnout maximálního osobnostního, sociálního a kognitivního rozvoje
- mateřský jazyk: znakový jazyk
- druhý jazyk: jazyk většinové společnosti (důraz na produkci a recepci jeho psané formy)
- nejen znakový jazyk, ale i kultura neslyšících
- kultura slyšících – kultura druhá
- vyučovací metoda
– metoda bilingvální, resp. znakově bilingvální

Argumenty pro zavedení bilingválně-bikulturních programů ve vzdělávání:

- Znepokojení nad neuspokojivými výsledky absolventů škol s orálními programy
- Relativní úspěch neslyšících dětí neslyšících rodičů
- Uznání znakových jazyků jako jazyků plnohodnotných
- Problémy spojené s užíváním manuálně kódovaných mluvených jazyků ve výuce

- Důkazy o tom, že ve znakově bilingválních programech ve Skandinávii ve čtení a ve školních výkonech obecně dosahují žáci vyšší úrovně.

Školy:

- Bilingvální mateřská škola pro sluchově postižené (Školička PIPAN)
- Střední škola, základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené v Praze, ul.Holečkova
- Střední zdravotnická škola pro sluchově postižené v Praze – Radlicích
- Střední škola, základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené v Hradci Králové
- Základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené v Brně, ul.Novoměstská

Bilingvální výchova

- **bilingvismus** - „dvojjazykovost,dvojjazyčnost“
- aktivní užívání dvou jazyků, zpravidla jazyku mateřského a jazyka cizího
- **bilingvismus neslyšících**
- znalost a používání znakového jazyka a mluveného jazyka majoritní společnosti země, ve které žijí
- dva rozličné jazyky a to z hlediska různé modality těchto jazyků
- **mluvený jazyk** je založený na auditivně-verbální modalitě
- **znakový jazyk** na modalitě vizuálně-motorické

Bilingvální metoda ve výchově a vzdělávání :

- systém bilingvální metody ve výchově a vzdělávání se rozšířil především v **80.letech 20.století** ve *skandinávských zemích, později i v Německu a Francii*
- u nás se tato metoda uchytila v **druhé polovině 90.let**
- základním předpokladem pro zavedení bilingválního přístupu ve vzdělávání neslyšících je *uznání znakového jazyka jako jazyka plnohodnotného a rovnocenného mluveným jazykům*

Systém bilingvální komunikace

- mluvenou řeč nelze zvládnout bez současného vyučování ZJ
- jenom ZJ zajišťuje přirozené podmínky jazykového vývoje
- užívání ZJ neomezuje potřebu neslyšícího dítěte dorozumívat se
- cíl bilingválního vyučování neslyšících dětí je normální jazykový vývoj v atmosféře porozumění a úspěchu

Důvody pro bilingvální vzdělávání

- Mluvený jazyk je komunikační systém, který usnadní neslyšícímu plné zapojení do společnosti, ve které žije
- Znakový jazyk je jediný komunikační prostředek, na jehož základě neslyšící dítě může:
  - spontánně osvojovat znalosti
  - uspokojovat své emocionální a sociální potřeby

slyšící x neslyšící učitel :

- **slyšící učitel** působí jako vzor pro *osvojení si mluvené řeči*, má *funkci socializační a integrační* a klade *důraz na využití psané podoby* národního jazyka.
- hlavním úkolem **neslyšícího učitele** je *rozvoj znakového jazyka, slovní zásoby a myšlení*

znakový jazyk x mluvený jazyk

- **prvním jazykem** je **jazyk znakový**, který si osvojují spontánně
- **mluvený jazyk** se dítě začíná učit až při nástupu do školského zařízení, a to primárně přes písmo a je tedy jejich **druhým jazykem**.
- snaží o *dosažení rozvoje jazyka a myšlení v nezávislosti na kvalitách mluvené řeči*

Podmínky pro úspěšný bilingvální vývoj :

1. **stálý jazykový kontakt**
2. **rovnocenné postavení** obou jazyků,
3. **umožnění rozvoje obou jazyků na stejné úrovni**
4. **přirozený vývoj** obou jazyků,
5. **učit se používat jazyk v komunikaci**

Totální komunikace

- Spíše filozofií či náhledem na způsob vzdělávání žáků a studentů s vadami sluchu
- Při komunikaci a při vzdělávání se doporučuje využívat všech dostupných komunikačních prostředků, a to podle individuálních potřeb konkrétního dítěte (zjištěných na základě důkladné diagnostiky)

Školy

- Mateřská a základní škola pro sluchově postižené a pro děti a žáky s vadami řeči v Kyjově
- Základní a mateřská škola pro sluchově postižené v Olomouci
- Základní a mateřská škola pro sluchově postižené v Liberci

- Základní škola pro sluchově postižené a mateřská škola pro sluchově postižené v Ostravě
- Speciální školy a školská zařízení pro sluchově postižené v Plzni
- Mateřská škola, základní škola a střední škola pro sluchově postižené ve Valašském Meziříčí
- Speciální školy pro sluchově postižené v Českých Budějovic
- Střední škola pro sluchově postižené a odborné učiliště v Brně
- Střední škola na Svatém Kopečku v Olomouci

Totální komunikace

- „*komplex manuálních a orálních způsobů komunikace, které jsou schopny sluchově postiženému zajistit bezbariérový přístup k informacím tak, aby byl zajištěn jejich harmonický rozvoj*“
- vznik – **60.léta 20.století**
- **Dorothy Shifflettová**
- **dr.Roy Holcomb z USA**
  - dvě neslyšící děti
  - ředitel speciální školy pro sluchově postižené v St. Anně v Kalifornii
- 1.zpráva o tot.komunikaci u nás - **PhDr.Miloš Pulda** v časopise GONG v roce 1979
- nebrání žádné formě komunikace
- snaží se nejen o umožnění *sluchově postiženému dorozumět se se slyšícím, ale i naopak, slyšícímu se sluchově postiženým*
- 2 významy :

a) TK je filosofie určitého způsobu myšlení nebo komunikace

b) TK je praktická metoda pro navázání komunikace s neslyšícími

Prostředky dorozumívání v rámci TK:

- pomocné artikulační znaky – vizuální kontakt
- pantomima, mimika, dramatizace
- prstová abeceda
- mluvený jazyk – mluva, odezírání, čtení, psaní
- posunkové systémy – všeobecně užívaná gesta, postoj těla
- znakový jazyk, znakovaná čeština

Kritika totální komunikace

- děti sledují jenom ruce – nenaučí se srozumitelně mluvit ani odezírat
- mnozí učitelé SP nedokáží současně mluvit a znakovat
- je zanedbána raná sluchově – řečová výchova
- zisk ze slyšení se ztrácí, připojí-li se posunky